

Мирослав МАРИНОВИЧ

ЛЬВІВ ЯК МІСЦЕ ЗУСТРІЧІ РЕЛІГІЙ І ХРИСТІЯНСЬКИХ ЦИВІЛІЗАЦІЙ

Від редакції. 21 грудня 1997 року у рамках святкувань з нагоди 5-річчя Політологічного центру "Гене́за" у Домініканському соборі м. Львова відбувся єкуменічний семінар за участю чільних представників основних християнських конфесій та іудейської громади міста. Серед головних завдань, які ставили перед собою організатори заходу, - активізація самого процесу єкуменічного міжконфесійного спілкування, виведення його із суто теоретичної площини у площину практичну, розгляд єкуменічної проблематики у контексті основних суспільних викликів і церковних орієнтацій.

У сенсі практичного зорганізування семінар був зорієнтований на вирішення і досягнення практичних цілей та аналіз єкуменічних проблем з перспективи Львова - того міста, де всім учасникам зустрічі долею визначено жити, щоденно утверджуючи принципи цивілізованого і толерантного співіснування різних культурних, етнічних і релігійних традицій.

Із основними доповідями на семінарі виступили директор Інституту релігії та суспільства Львівської богословської академії **Мирослав Маринович** та редактор журналу "Студії Політологічного центру "Гене́за", кандидат політичних наук **Андрій Юраш**. Обидві доповіді редакція "Студій" пропонує своїм читачам у повному обсязі, сподіваючись на зацікавлене продовження загальносуспільного обговорення цього неоднозначного, але надзвичайно важливого питання.

У принципі, у Львові ніколи не переставало бути модно говорити про Львів. Таке прекрасне місто дається любити, ним можна гордитися повсякчас. І все ж нинішній інтерес львів'ян до своєї столиці має у своїй основі щось більше. Тут не просто прагнення знову закохатися у своє місто після сумного періоду занедбаності його вулиць і палаців. Тут навіть не ностальгія за п'ємонтизмом, яким уже Львів, сподіваюся, перехворів. *В основі нинішнього інтересу до Львова лежить якась дуже важлива рефлексія, крок до справжнього проникнення у власну сутність, які не можна розтринькати на дрібні гонори.* Львів має надто давню і славу історію, щоб поводитися, як збіднілий шляхтич, який гонором компенсує втрачений аристократизм.

Чим же визначається аристократизм міста? Адже давнина його шляхетських прав - це тільки зовнішня і далеко не вирішальна ознака. Самобутність архітектурного обличчя міста, органічність і повнота його культури, елітарність його сукупного інтелекту, піднебесність духу, що дає йому моральне право спілкуватися на рівних зі славними містами ойкумени, - це ті ознаки, що спадають на гадку в першу чергу. Проте є серед цих ознак одна, про яку говорять не часто, а саме: гідність, із якою місто зустрічає інші релігії й вірування.

Слово *гідність* у цьому контексті надзвичайно містке. Воно передбачає, звичайно, толерантність до вірувань чужинців, що знайшли собі притулок у місті, а також пошанування релігійного виміру людини взагалі. Не можна також не зауважити, що гідно зустріти чужу релігію місто може лише тоді, коли саме шанує Бога у собі, коли певне самого себе, своїх давніх і нинішніх чеснот. Такий господар, що певний своєї шляхетності, не боїться зустрічі з представниками

інших, навіть найшляхетніших, родин. Більше того, він радо перетворює свій дім у місце їхнього неворожого й доброзичливого спілкування.

І За рівнем релігійної толерантності історичний Львів посідає одне з чільних місць у Європі. Відразу зазначу, що я не ставлю собі за мету ідеалізувати всі без винятку періоди складних міжрелігійних чи міжконфесійних стосунків у Львові. Адже високий шпиль колишнього костюлу святої Єльжбети тягнувся так високо вгору не в останню чергу заради того, щоб перекрити головний хрест святого Юра при в'їзді до міста. Проте Вірменський собор і повоєнні сліди давньої синагоги, православна Руська церква за два кроки до католицького Домініканського собору - все це матеріальні документи епохи, які свідчать самі за себе. І саме на їхньому тлі сьогоднішні втрати виглядають ще опукліше. На початку 1990-х років Львів (як і Галичина в цілому) став символом гострих міжконфесійних чвар. У місті запанувала атмосфера взаємної недовіри й нетерпимості. Звичайно, найбільше конфліктували між собою Церкви візантійського обряду, але справа цим не обмежилася. Були напади

на синагогу, на вуличні походи кришнаїтів. Повсюдно спалахувала агресія супроти свідків Єгови. Перед вело міщанство, не ошляхетнене голосом духовної еліти, а тому сповнене стихійних реакцій і почуття власної непомиланості. Під час таких зіткнень церковна історія перетворювалась на карикатуру, Євангеліє - на цитатник вуличних ватажків, а слава традиція релігійної терпимості - на шкідливу "розслабленість" перед боєм за власну Церкву. Гарантією перемоги була не сила віри, а закам'янілість серця, не любов до Бога, а непохитна ненависть до тих, хто вірить інакше. Втім, уже давно відомо, що за кожним негативним явищем криється бодай слабенський позитивний контекст. "Запалення релігійних легень" Львова засвідчило, з одного боку, політизацію віри і послаблення християнськості, але, з іншого боку, воно ж засвідчило, що потяг людей до віри тут все ще великий. Відносний спокій на сході України говорить не стільки про релігійну терпимість, скільки про майже повну втрату віри й байдужість до релігії взагалі. *Тому проблема для Львова полягає не в тому, щоб пригасити релігійні пристрасні людей, а тільки в тому, щоб наповнити їх позитивним, справді євангельським змістом.*

Перше, що у зв'язку з цим впадає в око, - це *затяжене мовчання інтелігенції*. Спочатку в цьому не було нічого дивного: коли голосисте кричить зворохоблена вулиця, інтелігент, як правило, ховається в затінок свого кабінету. Так було споконвіку, і так буде завжди. Проте настає час, коли вулиця стомлено й дещо розгублено замовкає, інтуїтивно відчувуючи, що зайшла в якийсь глухий кут, а її інстинкти намагаються розбухати тільки ті, хто спекулює на бунті й черпає з нього свій політичний і владний капітал. Ось тоді-то й повинна сказати своє слово інтелігенція. На зміну мовчанню має прийти кропітка робота щодо об'єднання людей, настроєних позитивно і толерантно. Кожна така людина зокрема є прекрасною мішенню для нападок з боку ненависників. Це і змушує її триматися осторонь і тихо страждати наодинці. Однак, об'єднані спільним прагненням до добра, ці люди стають потужною суспільною силою, яка рано чи пізно змусить демонічні сили відступити.

Прикладів такого збирання позитивних сил в історії народів чимало. Мені пригадується прекрасне враження від тих телевізійних кадрів про Німеччину, де світлі незлобиві люди, вжахнувшись антитурецького терору, вийшли на вулиці і взяли за руки у мирному марші. Ясна річ, це не викорінило тероризм до решти, однак значною мірою допомогло його призупинити. Головний вплив такої демонстрації толерантності полягає в тому, що вона маргіналізує ненависників, переконує тих, хто вагається, що більшість людей - за добро, а не за агресію.

У цьому сенсі інтелігенція Львова дуже заборгувала своєму місту. І я не маю тут на увазі, що треба конче виходити на зустрічні демонстрації. Йдеться про позитивну об'єднавчу

роботу, про нарощення потенціалу добра й толерантності, про творення культури солідарності. В історії Львова були періоди, коли він почувався прикордонною фортецею. Саме ця "фортечна" логіка змусила Львів стати bastіоном православ'я й антиуніатизму, коли головна загроза йшла від польського католицизму, і згодом перетворитися у bastіон унії і греко-католицизму, коли головна загроза почала виходити від православної Москви. *Сьогодні головна загроза Львову йде, на мою думку, від самої "фортечної" логіки.* Саме вона перетворює його у місце невігійного релігійного "абсцесу", нестійкого паритету різно-векторних ворогуючих сил. Замість місця, де перетинаються численні геохристиянські фронти, Львів має стати полем стійкого перемир'я і співпраці. У світі зараз багато говорять про інтегральний світогляд людства, гідний XX століття. Але де ж йому вироблятися, як не на стикові релігій та конфесій?! Тому не можна допустити, щоб Львів занепав свій унікальний шанс. І коли я говорю про якийсь інтегральний світогляд, я зовсім не бачу в цьому небезпеки для християнства як такого. Релігія любові незнищенна, і Христовому царству справді "не буде кінця". Небезпека буде для всілякої обмеженості любові, для втискування цього небесного дару в наші куценькі земні рамки, для всіх, хто в основу своєї релігійної ідентичності кладе саме цю обмеженість.

Наприкінці другого тисячоліття людство виробило щонайменше два принципи, які у цілком прагматичний спосіб допомагають подолати психологічні бар'єри.

Перший принцип такий: *концентруй у вагу не на тому, що роз'єднує, а на тому, що єднає, що однакове для всіх.*

До цього закликають нас всі великі постаті у релігіях сьогодення, і було б великою гординою не рахуватися з цим очевидним досвідом історії. Однак часом, прагнучи поєднати суперників, люди натрапляють на щось таке, що звести до спільного знаменника неможливо, що має принципово відмінний характер, який впливає з самої внутрішньої природи обох контрреагентів. Тоді вступає в дію другий принцип: *те, що принципово не піддається об'єднанню через несумісність своєї природи, може бути гармонізоване через взаємодоповнюваність своїх функцій.* У будь-якому випадку ворожнеча й протистояння є лише знаком незбалансованості інтересів, але аж ніяк не може лежати в основі позитивної моделі стосунків.

Проте всі розмови про мир у нашому спільному українському домі так і залишаться утопічною балаканиною, якщо не буде зроблено першого кроку - запровадження релігійної свободи й толерантності в державних законах, життєвій практиці і налаштованості наших умів і сердець. Тільки тоді "плямистість" релігійної картини Львова може з прокляття, що підриває його силу, перетворитись у справжнє благословення Небес. *Однак особливість цього першого кроку полягає в тому, що перш ніж набрати суспільних форм, він починається всетаки з серця — вашого, мого, нашого...*